

КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА ЯК ІМПЛІЦИТНИЙ ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКИХ ІНТЕНЦІЙ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Ольга ЗАБОЛОТСЬКА (Херсон, Україна)

Думка про те, що творення тексту зумовлене комунікативними намірами автора, тобто його інтенцією (від лат. *intentio* – ‘увага’, ‘намір’ [3: 313]), є у сучасній лінгвістиці незаперечною. Іntenція є важливим компонентом у схемі "адресант – інтенція – текст – адресат – декодування – вплив" і належить одному із трьох рівнів, що складають структуру мовної особистості – до прагматичного рівня, поряд із цілями, мотивами, інтересами й настановами [3: 32]. Іntenціональність є чинником, який поєднує значення й окремі смислові компоненти та лежить в основі породження смислу окремих висловлень і активації текстових концептів. Формування концептуального простору відбувається ступенево та базується на обробці інформації культурного, історичного, психологічного та мовного характеру, сприйняття автора сфокусовано лише на окремих сторонах феномена, що перебуває в полі зору письменника.

Це стосується і мови як знаряддя свідомості в процесі сприйняття, усвідомлення і найменування предметного світу.

Поєднання методів контекстуального й інтенціонального аналізу використовується з метою визначення прагматичного потенціалу художніх концептів на основі виявлення комунікативної інтенції мовця. У дослідженні художніх текстів інтенц-аналіз уможлиблює висновки соціально-психологічного та загальносоціального плану, наприклад, щодо ступеня та якості їхнього впливу на індивідуальну та масову свідомість, ступеня викривлення "картини світу" автором текстів, адже пропонована автором необ'єктивна картина дійсності здатна трансформувати уявлення про світ та естетичні уподобання адресатів.

Концептосфера людини активна, внаслідок чого в ній можуть проходити динамічні процеси: формування нових сутностей, вербалізація інформації, яка

міститься в концептах, продуцентом (в термінах художньої комунікації – мовцем – автором твору) та інтерпретація вербалізаторів у рамках концептосфери реципієнтом (адресатом – читачем). Ми вважаємо, що неможливо розглядати і детально описувати сутність концепта, не дослідивши процес його моделювання та вербалізації письменником, а також рушійні сили цього процесу.

Спираючись на твердження вчених про те, що "мотив із закладеним у ньому акціональним кодом утілюється в авторській інтенції, а сама авторська інтенція із закладеними в ній мотивом та акціональним кодом – у текстовому концепті" [2: 97], ми наголошуємо на тому, що художній концепт обумовлений авторським задумом і формується на основі інтенціональної природи ментальних процесів [1: 51-52], спрямованих на семантику актуалізованих у мові вербалізаторів художнього концепту.

Відтак у ході моделювання художнього концепту ми пропонуємо розглянути ще один шар – інтенціональний шар, який передавав би авторський намір, який формує активацію саме до того чи іншого концепту.

Дослідження інтенціонального шару в складі художніх текстових концептів покликане виявити та класифікувати закладені в ці концепти авторські інтенції, які вказують на причину звернення письменника до певної категорії та його прихований намір певним чином вплинути на читача.

Відібрана інформація модифікується, трансформується, інтерпретується у свідомості автора, оскільки він неодмінно втілює у своїй творчості власні спостереження та роздуми щодо реальності. Автор, намагаючись розповісти про суб'єктивну реальність, за допомогою мовних засобів (тезауруса) вербалізує концепти в контекстах, доступних для сприйняття читачем. У процесі сприйняття відбувається щось подібне, але вже у зворотному напрямку: з одного боку, письменник впливає на читача, а з іншого – читач намагається проникнути в глибинний смисл, закладений у суб'єктивну реальність, тобто порозуміти, що мав на увазі автор.

Крім глобального інтенціонального задуму, на кожному етапі процесу сприйняття, формування, вербалізації та інтерпретації окремого феномена, автором керують проміжні інтенції, створюючи своєрідний інтенціональний фрейм – сітку концептів та смислів, поєднаних певними інтенціями.

Незважаючи на те, що в когнітивній лінгвістиці вже склалися окремі напрями когнітивної науки, описані майже всі концепти, розроблена методика їх моделювання (В.Карасик, О. Прохвачева, А.Приходько), виявлені засоби й механізми їх представлення в різних типах дискурсу (А.Мартинюк, А.Приходько, І.Шевченко), концептуальна метафора продовжує зосереджувати увагу лінгвістів через багатомірність та поліаспектність її природи.

Розглянемо концептуальні метафори, які лежить в основі осмислення художнього концепту КОХАННЯ на матеріалі твору С.Моєма "Прикрашена вуаль". Любов для манжурської жінки відносно Ведінгтона значила існування в цьому світі – життя. В основі метафоричного осмислення художнього концепту КОХАННЯ номінативною одиницею якого є словосполучення *giving oneself up* лежать метафоричні концептуальні схеми LOVE IS LIFE, LOVE IS DEVOTION, LOVE IS WORSHIP.

Любов для монахинь співіснує лише з Господом. Їх любов до Господа, до ближнього покликана їх туди, де кожен день людина в останнє бачить сонце, навколишній світ – маленьке китайське містечко, де панує холера. У цьому контексті аналіз семантики номінативних одиниць дозволяє конкретизувати базову концептуальну схему LOVE IS WORSHIP, як LOVE IS SPIRITUAL SATISFACTION.

В основі осмислення художнього концепту КОХАННЯ номінантом якого є іменник *contempt* лежать метафоричні концептуальні схеми LOVE IS CONTEMPT, LOVE IS ADULTARY. Базова концептуальна метафора LOVE IS CONTEMPT зазнає у тексті модифікації і трансформується у такі концептуальні метафоричні схеми LOVE IS DISRESPECT TO ONESELF, LOVE IS TEMPTATION, LOVE IS FAVOUR.

Концептуальну метафоричну схему LOVE IS CONTEMPT специфіковано через конкретизацію додаткової концептуальної ознаки, втіленої у лексемі *frivolous*. Концептуальну схему LOVE IS ADULTARY специфіковано через конкретизацію додаткової концептуальної ознаки, втіленої у лексемах *grievance, anguish, flirt, fault*. Метафорична концептуальна схема набуває вигляду LOVE IS FLIRT, LOVE IS PAIN, LOVE IS FAULT, LOVE IS DISAPPOINTMENT.

Таким чином, породження смислу, тексту та вербалізованого ним концептуального простору продиктовані авторською інтенцією. Саме інтенціональність є смислоутворюючою причиною, яка неминуче впливає на текстоформуючі категорії, які структурують твір та підпорядковують собі всі інші лексико-семантичні та стилістичні ресурси виразності.

У творі С. Моема "Прикрашена вуаль" концептуальна метафора лежить в основі осмислення художнього концепту КОХАННЯ, який представлено лексемами, з позитивною і негативною конотацією поняттєвого компоненту емоції: пристрасть, жертвність, служіння богу, прихильність, омана, зрада, помилка, легковажність, флірт, образа. Домінуючою у тексті є негативна конотація.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Воркачов Г. Лінгвокультурологія, мовна особистість, концепт: становлення антропоцентричної парадигми в мовознавстві // Філологічні науки – Краснодар: Вид-во КубДТУ, 2002. – С. 14 – 142.
2. Никифоров С. В. Возможные прагматические характеристики письменного текста / С. В. Никифоров // Тексты: структура и анализ: сб. науч. тр. – М.: [б.и.], 1989. – С. 97-106
3. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft / H. Bußmann. – Stuttgart: Kröner, 2002. – 783 S.
4. Maugham W.S. The Painted Veil / W.S. Maugham – К.: Знання, 2006. – 287 с.